

Gezinnen in een multimediale samenleving

Veerle Van Rompaey, Ann Dehouck en Keith Roe

Het Departement Communicatiewetenschap van de K.U.Leuven voert met de steun van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen een onderzoek uit naar de rol die media spelen in gezinnen. Het gaat om een geïntegreerd kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar de interactie van gezinnen met nieuwe media en informatie- en communicatietechnologieën (ICT). Het doel van het onderzoek is niet alleen antwoorden te geven op fundamenteel sociaal-wetenschappelijke vragen, maar ook om richtlijnen te geven aan sociaal werkers, adviseurs en andere mensen die zich professioneel bezig houden met gezinnen. Het onderzoek loopt tot en met 31 december 2000.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de gezinsstructuur in de hedendaagse samenleving fundamentele veranderingen ondergaat. Het traditionele gezin, bestaande uit een ouderpaar en hun (biologische) kinderen, is niet langer de dominante samenlevingsvorm. Een andere belangrijke maatschappelijke evolutie is terug te vinden binnen de markt van de communicatiemediën. Media, en televisie in het bijzonder, hebben sinds hun ontstaan heel wat implicaties gehad voor het gezinsleven. Door de digitalisering van de media en de opkomst van de multimediale maatschappij worden gezinnen met nieuwe uitdagingen geconfronteerd. 'Hoe dienen ouders bijvoorbeeld om te gaan met kinderen die niets liever doen dan computerspelletjes spelen?' of 'Hoe ga je als ouder om met het computer- en Internetgebruik van je kinderen als je zelf niet over de nodige computerkennis beschikt?'

Binnen deze wijzigende (multi)media- en gezinscontext wil het onderzoek een antwoord bieden op de volgende centrale vraag: 'Welke invloed heeft de komst van steeds meer mediatoestellen in huis op het gezinsleven en de relaties binnen het gezin?'

■ ONDERZOEKSMETHODE

De onderzoeksmethode is tweevoudig. Een eerste methode bestaat uit een kwantitatieve analyse aan de hand van een telefonische enquête bij 1000 toevallig geselecteerde Vlaamse gezinnen. De onderzoeksperiode werd voor de kwantitatieve dataverzameling vastgelegd op twintig dagen in januari en februari 1999. De steekproeftrekking gebeurde aan de hand van het telefoonboek. Gemeenten en steden uit heel Vlaanderen werden geselecteerd. De uiteindelijke telefoonnummers werden toevallig gekozen. Dit gebeurde proportioneel naar provincie. De respondenten die meewerkten dienden minstens 18 jaar te zijn. Aan hen werden vragen gesteld over de gezinsstructuur, de structuur van de woning, het aantal mediatoestellen in het gezin en de plaats waar deze zich bevinden in de woning. De data werden geanalyseerd ten einde een typologie van gezinnen op te stellen. Op basis van deze typologie zal dan een kwalitatieve analyse uitgevoerd worden door middel van diepte-interviews bij 40 gezinnen.

Als analyse-eenheid werd het 'gezin' gekozen. Deze term blijkt voor onze doelstelling beter geschikt dan de term 'huishouden', die impliceert dat men om sociaal-economische redenen een entiteit vormt. Aangezien relaties en dan vooral ook affectieve banden een belang hebben voor ons onderzoek, kozen we voor de term 'gezin'. We hebben het dan niet alleen over wat beschouwd wordt als het 'traditionele' gezin maar wel over 'gezin' in een ruimere betekenis. Het gaat om twee of meer personen die om sociaal-biologische redenen met elkaar verbonden zijn én in één woning samenleven. Aangezien wij in ons onderzoek veel belang hechten aan de interactie tussen de leden van een gezin, hebben we er voor geopteerd eenpersoonsgezinnen uit ons onderzoek te weren. Vrienden die samenwonen, werden ook geweerd. Deze laatste lijken beter te passen onder de term 'huishouden'. In totaal werden 967 geldige interviews afgenomen. Hieronder vindt men een beknopt verslag van de eerste resultaten van het kwantitatieve onderzoek.

■ ONDERZOEKSRESULTATEN

Gezinsstructuur

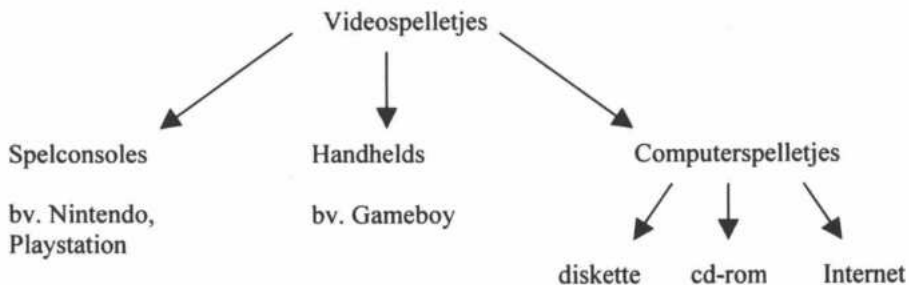
Iets meer dan de helft van de ondervraagde gezinnen voldoet aan het traditionele gezinsbeeld: een gehuwd heteroseksueel paar met kinderen die nog thuis wonen. Een vierde van de ondervraagde gezinnen betreft een gehuwd paar waarvan de kinderen niet meer thuis wonen. 6% van de ondervraagde gezinnen bestaat uit een gehuwd paar zonder kinderen. Samenwonenden met thuiswonende kinderen maken 2% van onze steekproef uit. Er zijn iets meer samenwonenden zonder kinderen (3%) en we telden vier gezinnen waarbij

het gaat om een samenwonend paar waarvan de kinderen niet meer thuis wonen. In onze steekproef zitten ook twee lesbische paren: een zonder kinderen en een met kinderen. 6% van onze gezinnen zijn eenoudergezinnen. Het gaat om 1% ongehuwden met thuiswonende kinderen, 3% gescheidenen met thuiswonende kinderen en 2% weduwen of weduwnaars met thuiswonende kinderen.

Opvallend is dat een aantal van de kinderen die nog thuis inwonen, zelf al werken (17%). Jongens blijken vaker in deze positie te verkeren dan meisjes (respectievelijk 69% en 31%)

Mediabezit

De belangrijkste vaststelling die gedaan werd, is dat *meer en meer gezinnen centra worden voor multimedia-activiteiten*. 35% van de ondervraagde gezinnen heeft een multimediacomputer en nog eens 6% heeft een aparte cd-rom-speler. 15% heeft momenteel een Internetaansluiting. Ongeveer de helft van de ondervraagde gezinnen heeft thuis videospelletjes. Op basis van de reclame voor deze spelletjes werd besloten ze als volgt onder te verdelen en te bevragen:

De helft van de gezinnen met videospelletjes heeft handhelds, 42% heeft een spelconsole, 51% heeft ook spelletjes op diskette en 59% heeft spelletjes op cd-rom. In 13% van de gezinnen met een Internetaansluiting zegt de respondent dat hij wel eens computerspelletjes op het Internet speelt.

Verder is het ook zo dat *de kinderkamer meer en meer aan het uitgroeien is tot een gemediatiseerd eiland*. Wanneer men in een gezin met kinderen meer dan één exemplaar heeft van een bepaald mediatoestel dan staat het tweede toestel in de meeste gevallen op de kinderkamer. Zo staat in 35% van de gevallen het tweede televisietoestel op de kinderkamer. 37% heeft er zelfs een videorecorder bij staan. Kinderen zijn ook vaak in het bezit van een ste-

reo-installatie (71%). Ook wat multimedia betreft zijn kinderen goed bedeed. In 14% van de gezinnen staat de enige multimediacomputer in de kinderkamer. Daar komt nog bij dat wanneer men er twee heeft, die tweede ook voornamelijk in de kinderkamer is terug te vinden. In 11% van de gezinnen staat de enige modem op de kinderkamer en in 36% van de gezinnen staat de tweede modem daar ook.

Het mediatoestel dat het best is ingeburgerd in het Vlaamse gezin is de televisie. 99% van de ondervraagde gezinnen is in het bezit van minstens één toestel. Bij 16% van de gezinnen is dat zelfs al een breedbeeldtelevisie. Aangezien de televisie tot een evidentie is herleid, zijn er meer en meer gezinnen die zich extra toestellen aanschaffen: 32% heeft er nu twee en 9% drie of meer. Dé plaats bij uitstek om een televisietoestel op te stellen, blijft nog altijd de woonkamer. In 91% van de gezinnen staat het toestel in die ruimte. Videorecorders zetten hun gestadige opgang in de Vlaamse huizen ook door. Zij beginnen als het ware als vast onderdeel bij de televisie te horen. 83% van de gezinnen is in het bezit van een videorecorder (72% heeft er één, 11% heeft er twee).

Audioapparatuur is overal in Vlaamse gezinnen terug te vinden. Een gemiddeld gezin is in het bezit van twee radio's, die voornamelijk in de woonkamer, de keuken of de kinderkamer staan. De stereo-installatie is één van de centrale media: in 55% van de Vlaamse huizen staat er één en in 30% twee of meer. In 87% van de ondervraagde gezinnen staat minimum één cd-speler, in ongeveer een derde staan er zelfs twee of meer. 46% van de gezinnen is nog in het bezit van één of meerdere walkmans en 20% heeft al een diskman.

Toestellen die betrekking hebben op telefonie worden meer en meer een normale zaak in een gezin: een derde van de gezinnen heeft minstens één GSM, 24% heeft een antwoordapparaat en 19% een fax. Bovendien is een derde van de gezinnen ook in het bezit van meer dan één klassiek 'vast' telefoon-toestel.

Een gemiddeld Vlaams gezin beschikt over een 18-tal mediatoestellen. In ons onderzoek gaat het om een range van twee tot zestig mediatoestellen. Door middel van een clusteranalyse werd aan de hand van de variabelen met betrekking tot het aantal mediatoestellen een continuüm van gezinstypes opgesteld. 7% van de gezinnen konden niet op dat continuüm geplaatst worden aangezien zij te veel missings bevatten. Het continuüm gaat van 'traditionele gezinnen', over 'intermediaire gezinnen', tot 'gemediatiseerde gezinnen'. Determinerende variabelen bleken het bezit van een Internetaansluiting

en een e-mailadres te zijn. Uiteindelijk werden 900 gezinnen in drie types onderverdeeld.

Type 1: De traditionele gezinnen

In dit type vind je gezinnen terug die weinig mediatoestellen bezitten. Zij zijn voornamelijk in het bezit van een televisietoestel en een klein aantal audiotostellen. 54% van de gezinnen behoort tot dit type.

Type 2 : De intermediaire gezinnen

In dit type zijn de gezinnen vertegenwoordigd die een gemiddeld aantal mediatoestellen bezitten. Ze onderscheiden zich van het eerste type door middel van het aantal audiotostellen. Ten opzichte van het derde type moeten ze onderdoen wat betreft nieuwe media zoals multimediacomputer, cd-rom, Internet en e-mail. In dit type vinden we 31% van de gezinnen terug.

Type 3 : De gemediatiseerde gezinnen

Type drie bestaat uit gezinnen die in het bezit zijn van een meer dan gemiddeld aantal nieuwe mediatoestellen en -toepassingen zoals : een Internetaansluiting, e-mail, cd-rom-spelers, ... 15% van de gezinnen behoort tot dit type.

Op basis van dit continuüm wordt de kwalitatieve analyse uitgevoerd. Uit elk gezinstype wordt voor deze analyse een representatieve steekproef getrokken. In totaal zullen 40 gezinnen worden geselecteerd. Door middel van diepte-interviews zal worden nagegaan hoe, waarom, en met welk effect media, en meer specifiek informatie- en communicatietechnologieën, worden gebruikt in het gezinsleven. Verwacht wordt dat deze gezinstypes significant zullen verschillen met betrekking tot hun levensstijl, interactie- en socialisatiepatronen. Tijdens deze kwalitatieve fase zullen er meer gezinnen van het derde type worden ondervraagd dan van de twee andere types. Gezinnen van dit type zijn voor het doel van ons onderzoek het interessant, aangezien zij niet alleen de meeste mediatoestellen bezitten, maar ook in het bezit zijn van de meest vooruitstrevende media.

AUTEURS

Veerle Van Rompaey en Ann Dehouck zijn als wetenschappelijk medewerker van het FWO verbonden aan het Departement Communicatiewetenschap van de K.U. Leuven.

Keith Roe is gewoon hoogleraar aan hetzelfde departement.